

## [Justitsministeren.]

spørgsmålet afklaret snarest. Jeg kan hen- vise til svaret på det spørgsmål, som det ærede medlem stillede den 3. august i fjor.

**Ninn-Hansen:** Jeg takker den højtærede justitsminister, fordi justitsministeren mente, det var et spørgsmål, der måtte behandles i retsplejerådet. Jeg kan dernæst kun udtrykke ønsket om, at det må ske hurtigt, for i de sidste bemærkninger, som den højtærede justitsminister fremsatte, er jeg ikke helt enig. Jeg mener netop, at det haster med at få taget stilling til dette, inden der kommer endnu flere midler frem af teknisk art, der kan bevirke, at folk kan undersøge, hvad der sker i andre folks stuer, uden selv at være til stede; det er jo det, båndoptagere også kan bruges til i givet fald. Derfor synes jeg, det haster med at få taget stilling til spørgsmålet om anvendelse af båndoptagere som bevismiddel, for anerkendelse af ét bevismiddel kan jo være afgørende på en række andre områder, og jeg synes, det må være nødvendigt med et værn. Men jeg har altså det håb, at spørgsmålet vil blive behandlet så snart som muligt inden for retsplejerådet.

**Justitsministeren (Hans Hækkerup):** Det er ikke sikkert, at det ærede medlem og jeg opfatter dette problem på helt samme måde og tillægger det helt samme betydning. Jeg for min del føler mig beroliget med den domstolskontrol, der eksisterer, men jeg er enig med det ærede medlem i, at problemet én gang rejst må søges løst på rationel basis gennem ændringer i retspleje- lovens regler om bevismidlerne.

Hermed sluttede spørgsmålet, og spørge- tiden var dermed til ende.

Den næste sag på dagsordenen var:

*Valg af 17 medlemmer til et udvalg an- gående forslag til lov om ændring i lov om Danmarks erhvervsfond.*

Valgt blev: *Hans Rasmussen, Lis Groes, Lund Jensen, Peter Nielsen, Lars M. Olsen, Henning Rasmussen, Peter Ravn, Robert Sørensen, Helge Larsen, Anker Lau, Niels Eriksen, Foged, Ejnar Hansen, Weikop, Fanger, Poul Møller og Aksel Larsen.*

Den næste sag på dagsordenen var:

*Spørgsmål om fremme af forespørgsel til boligministeren af Thestrup af m. fl.*

(Forespørgslen findes i tidenden sp. 1906).

**Formanden:** Hvis ingen gør indsigelse mod fremme af denne forespørgsel, betragter jeg tingets samtykke dertil som givet. (Ophold). Det er givet.

Den næste sag på dagsordenen var:

*Spørgsmål om meddelelse af orlov til folke- tingsmand Aage Fogh.*

**Formanden:** Hvis ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at den ønskede orlov meddeles. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

*Spørgsmål om indkaldelse af stedfortræde- ren for folketingsmand Aage Fogh.*

**Formanden:** Dersom ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at sted- fortræderen indkaldes. (Ophold). Det er vedtaget. Rektor Poul Hansen, Glams- bjerg, vil herefter blive indkaldt som mid- lertidigt medlem af folketinget.

Den næste sag på dagsordenen var:

*Anden behandling af forslag til lov om æn- dring i lov om kommunale valg.*

(Første behandling findes i tidenden sp. 381, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 73).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænk- ningen.

Uden for betænkningen var der ikke stil- let ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsfor- slaget og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

**Holger Eriksen:** Det væsentlige i den foreliggende betænkning er, at man med den højtærede indenrigsministers tilslutning har ladet forslaget om at give de syge på hospitalerne adgang til at deltage i afstemningen ved valgene falde.

Så længe jeg har været medlem af det høje ting, har der, hver gang der var tale om en ændring af valgloven, hævet sig røster for at give de syge adgang til at stemme, og lige så regelmæssigt er det endt med, at man alligevel lod det blive ved det gamle. I Sverige har man haft problemet endnu længere. Det fremgår af en udredning, der er tilstillet udvalgets medlemmer, at man allerede i året 1902 har været stillet over for problemet, uden at man dog siden er kommet dets løsning væsentligt nærmere.

Jeg tror, at man deraf kan slutte for det første, at det berører politisk interesserede smerteligt, ja, nærmest føles, som om man berøver de syge deres menneskeret, at man hindrer dem i at afgive stemme, fordi de er ude af stand til at begive sig til valgstedet, og for det andet, at de praktiske vanskeligheder ved at imødekomme de syges ønsker er så store, at selv de, der er gået varmest ind for deres krav, som regel må erkende, at det ud fra en realitetsbetragtning er bedst at lade det blive ved det gamle.

Naturligvis kan man ikke afvise kravet blot med en henvisning til, at sygdom rammer de forskellige partier ens, og at det derfor ikke foranlediger nogen politisk forskydning, at de syge må blive hjemme på valgdagen. Problemet må også ses ud fra individets synspunkt, og anlægger man det, må de syge have en klar ret til at deltage i afstemningerne. Jeg tror ikke, at nogen, der har læst den, kan glemme Henrik Pontoppidans fortælling om den gamle dødsyge møller, der lod sig køre til valgstedet, fordi han regnede med, at der nu endelig var en mulighed for, at venstre kunne besejre den konservative folketingskandidat, og om, hvorledes det offer, han bragte, og som kostede ham livet, alligevel ikke gav noget resultat, fordi der mødte en splittelseskandidat i sidste øjeblik. Når vi ved folketingsvalget i fjor i et bestemt område var ude for, at en dame fik en anden til at stemme i sit sted, fordi hun var syg, så

er det også udtryk for, at den pågældende lagde megen vægt på, at hendes stemme blev udnyttet. Noget helt andet er, at den enkelte jo ikke kan tage sig selv til rette og bringe sig i en anden situation end den, alle andre er i, når de er syge, og derfor måtte tilfældet påtales; men at ønskerne om, at de syge får lov til at stemme, er stærke, kan slet ikke diskuteres.

Spørgsmålet bliver så, under hvilke former det kan ske; og her er det, at vanskelighederne indtræffer. Det oprindelige forslag var en delvis imødekommelse, for så vidt som det gav mulighed for stemmeafgivning på hospitalerne. Allerede her var det svært med en afgrænsning. I Sverige har man for tiden noget tilsvarende, men med den begrænsning, at der skal være mindst 20 patienter på hospitalet. Det vil være meget svært at få dem, der ligger på et lille hospital, til at forstå, hvorfor de ikke skal have den samme ret som dem, der ligger på større hospitaler.

Dernæst ville en sådan ordning medføre, at man undtog private institutioner. Hvorfor skulle reglen ikke gælde f. eks. for private plejehjem, der kan have et meget stort antal klienter? Det rejser også problemet om sindssygehospitalerne, der jo vitterlig rummer mange, som kun har en blød plet på et enkelt område, men ellers er normale, ligesom de rummer mange, der er i færd med at blive helbredt, og som kan risikere at få tilbagefald, hvis de diskrimineres med hensyn til stemmeafgivning.

Endvidere havde man vel næppe gennemtænkt, hvorledes stemmeafgivningen på hospitalerne skulle foregå. I Sverige såvel som i Norge måtte de pågældende begive sig til et særligt stemmerum, hvor afstemningen foregår nøjagtig som i ethvert andet valglokale, og jeg er tilbøjelig til at tro, at man ville blive nødt til at anvende den samme fremgangsmåde her. Man kunne sikkert ikke på de store fællesstuer modtage stemmerne fra de enkelte syge; de måtte på en eller anden måde isoleres.

Nu er det imidlertid således, at de fleste patienter er sengeliggende, og skulle de da i deres senge køres til stemmerummet? Har man tænkt over, hvilken forstyrrelse det ville volde for hospitalet?

Indenrigsministeriets ekspert i valgloven, kontorchef Bjørklund Bertelsen, besøgte

[Holger Eriksen.]

Norge under det sidste valg for at studere de syges stemmeafgivning, og han fik et deprimerende indtryk deraf. Systemet var, at hospitalet blev udskilt som et selvstændigt valgområde med egne valglisten; det vil altså sige, at ikke alene patienter, men også sygeplejersker, læger og alle, der havde bopæl på sygehusets grund, kunne stemme dér. Et af de hospitaler, han besøgte, havde også en stor plejeafdeling. Han har oplyst, at det var en ynk at se, hvorledes de gamle bogstavelig talt blev slæbt til afstemningslokalet, og så har den norske valglov endda en bestemmelse om, at formanden for valgbestyrelsen skal bortvise en vælger, når han skønner, at denne ikke har sin fornufts fulde brug. Kun i enkelte tilfælde havde den pågældende formand gjort brug af denne ret, men man kan let forstå, at den situation, han har været i, i hvert fald ikke har været morsom.

Den værste anke imod at skabe afstemningsmuligheder for hospitalernes patienter eller for nogle af dem er dog, at enhver kan se, at man så ikke kunne blive stående derved. Giver man efter på dette område, bliver kravene fra de syge i hjemmene endnu stærkere, og hvad så? Vil man være imødekommende her, synes der kun at være to udveje, nemlig enten at tillade, at de syge stemmer pr. brev, eller at oprette ambulante afstemningsinstitutioner. I begge tilfælde må der kræves en forud indsendt lægeattest, hvilket vil være en bekostning for de pågældende, medmindre staten betaler.

Det bliver dog ikke den eneste merudgift. Hvis den hemmelige stemmeafgivning skal bevares — og jeg tror, at det store flertal, muligvis alle, i denne sal er enige om, at den er grundpillen i alt demokrati — ja, så må man ved brevaftemning have garantier for, at den syges stemmeafgivning ikke bliver kontrolleret. Denne garanti kan ikke gives af en den syge nærstående person, der muligvis er interesseret i at påvirke stemmeafgivningen. Nej, så må man have udpeget et stort antal kvalificerede personer — fra indenrigsministeriets side har man sagt, at det måske skal være efter reglerne for udpegning af nævninger — og disse personer skal gå rundt til de syge og kontrollere, at den, der er syg, og som får

lov til at stemme på denne måde, er i absolut enrum i det øjeblik, han udfylder stemmesedlen. Derved kommer fremgangsmåden i høj grad til at ligne den ambulante stemmeafgivningsform, der består i, at to af valgbestyrelsens medlemmer kører rundt til de syge og modtager stemmesedler; og at det vil være næsten uoverkommeligt, i hvert fald i de store byer, siger sig selv, ganske bortset fra at også dette system har uheldige bivirkninger. Man tænke sig f. eks., at en mand ligger meget syg, så syg, at hustruen eller husbestyrerinden under ingen omstændigheder kan forlade ham. Så kommer valgbestyrelsen og henter hans stemmeseddel, medens hustruen, der ikke har mulighed for at gå til valgstedet, ikke samtidig kan afgive sin stemme. Vil hun have let ved at forstå retfærdigheden i en sådan ordning?

Jeg må endnu nævne, at det svenske system indebærer, at man kan stemme ved fuldmagt til sin ægtefælle. Det giver de gifte en præferencestilling i forhold til de ugifte, og jeg tvivler på, at nogen vil gå ind derfor. Det er jo givet, at valghemmeligheden i disse tilfælde er borte. I virkeligheden kan det kun praktiseres under én forudsætning, nemlig at ægtefællerne altid stemmer på samme parti, og det er jo langt fra givet.

Ud fra de nævnte synspunkter må jeg derfor på mit partis vegne tilråde, at man følger udvalgets indstilling.

Udvalget har, som det også fremgår af betænkningen, desuden drøftet problemerne vedrørende beslægtedes adgang til samtidig at have sæde i et kommunalråd og en ordning med sygeorlov for kommunalrådsmedlemmer, men da det er oplyst, at disse to ting for tiden behandles i kommunallovskommissionen, er man enig om at ville afvente denne kommissions betænkning.

Jeg skal derfor anbefale det ændringsforslag, som udvalgets flertal har tiltrådt.

**Harald Nielsen:** Vi kan alle være enige i, hvad det ærede medlem hr. Holger Eriksen sagde, at det er en belastning for et politisk interesseret menneske at være afskåret fra at stemme på valgdagen på grund af sygdom, og det må derfor have alles sympati, om der kunne findes en ordning, der på betryggende måde kunne give de syge

[Harald Nielsen.]

adgang til at afgive deres stemme. Men efter de oplysninger, vi har fået i udvalget, ser vi på sagen på samme måde som det ærede medlem hr. Holger Eriksen, idet vi mener, at hvis vi skål sikre det, som er noget fundamentalt i stemmeafgivningen: at den foregår i hemmelighed, og uden at der er adgang til at øve valgtryk, så er den ordening, man har med det personlige fremmøde på stemmestedet og med afstemning i det hemmelige rum, en virkelig god og betryggende ordening.

Ved første behandling gav vi fra venstres side også udtryk for, at skulle man ind på at lade de syge stemme, måtte man også have de syge, der ligger syge hjemme, med, og efter de oplysninger, udvalget har fået, ser vi ikke, at der er nogen udvej for at give dem en sådan adgang, hvis man skal bevare den hemmelige afstemning med fuld sikkerhed.

Jeg kan derfor på mit partis vegne tiltræde, at forslaget om at give de syge adgang til at stemme på sygehusene udgår, og altså anbefale det ændringsforslag, der er stillet, til vedtagelse.

**Poul Sørensen:** På det konservative folkepartis vegne kan jeg anbefale lovforslaget med det stillede ændringsforslag. Vi har nøje gennemgået de problemer, der har været rejst i forbindelse hermed, har udskudt forskellige af dem, til kommissionen har fuldendt sit arbejde, og udvalgsflertallet er altså enigt om, at lovforslaget ændres i overensstemmelse med stillede ændringsforslag.

Heller ikke jeg skal fordybe mig i spørgsmålet om de syges stemmeafgivning. Jeg henholder mig til den saglige redegørelse, som det ærede medlem hr. Holger Eriksen nylig har givet det høje ting. Jeg er i et og alt enig med ham. Mit parti mener altså ikke, at vi kan åbne mulighed for stemmeafgivning for de syge, således som det oprindelig blev foreslået.

Jeg kan tilsige det konservative folkepartis tilslutning til ændringsforslaget og lovforslaget.

**Helge Larsen:** Som det fremgik af det ærede medlem hr. Holger Eriksens redegørelse, har der i udvalget været ført ind-

gående forhandlinger om hele spørgsmålet om at give de syge adgang til at stemme; men som det også fremgik af redegørelsen, er det materiale, der er fremlagt, af en sådan art, at et flertal inden for udvalget ikke har ment at kunne fastholde det oprindelige lovforslag og derfor har tiltrådt et ændringsforslag om, at de pågældende bestemmelser skal udgå. Jeg kan på mit partis vegne tilslutte mig dette ændringsforslag.

Jeg vil dog gerne lige gøre en enkelt bemærkning. Der er én gruppe af syge, som måske rammes ganske særlig hårdt; det er de kronisk syge, som på grund af invaliditet el. lign. er lænket til en rullestol, og som ikke har mulighed for uden meget store omkostninger at blive transporteret til valgstedet. Der var måske en mulighed for, at man kunne anmode kommunerne om at sørge for transport i sådanne ganske specielle tilfælde.

**Aksel Larsen:** Det eneste spørgsmål, der i grunden diskuteres her ved denne anden behandling af forslag til lov om ændring i lov om kommunale valg, er spørgsmålet om, hvorvidt den højtærede indenrigsministers oprindelige forslag til en ny § 56 a skal opretholdes eller skal udgå. Indenrigsministerens forslag lyder sådan:

„§ 56 a. Vælgere, som på grund af indlæggelse på offentlige eller private sygehuse eller offentlige helbredelsesanstalter i øvrigt på valgdagen vil være forhindret i at indfinde sig på det afstemningssted, hvor de ellers skulle have stemt, kan stemme hos sygehusets eller helbredelsesanstaltens inspektør. Stemmeafgivningen kan ske de 7 sidste søgnedage før valgets afholdelse.“

Det fik vi forelagt som forslag allerede i forfjor og også i fjor, og nu foreslår man altså, at den foreslåede paragraf skal udgå, hvilket formentlig også betyder, at den skal udgå af folketingsvalglovsforslaget, når det monne komme til anden behandling.

Jeg må som nævnt i betænkningen fastholde, at det er ganske urimeligt at lade dette ministerielle forslag udgå, og jeg forstår ikke, at indenrigsministeren har bøjet sig for udvalgsflertallets betænkeligheder. Jeg forstår slet ikke, at det ærede medlem hr. Helge Larsen kan sige, at efter alt det materiale, der er fremlagt, er det klart, at

[Aksel Larsen.]

den slags kan man ikke gennemføre, for vi har praktisk taget ikke fået noget materiale herom. Det væsentlige materiale, vi har fået, er rapporten fra hr. Bjørklund Bertelsen om, hvorledes det foregår ved Ullevål sygehus ved Oslo, og den beskæftiger sig praktisk taget slet ikke med det, den foreslåede lovparagraf beskæftiger sig med.

Jeg kan ikke tiltræde forslaget om, at ministerens forslag til en ny § 56 a og de dertil knyttede tekniske ændringsforslag skal udgå. Jeg er af den opfattelse, at det absolut er gennemførligt at lade de syge, der ligger på sygehus eller, som man kalder det, offentlige helbredelsesanstalter — for min skyld også gerne på privatklinikker — stemme. Det ærede medlem hr. Holger Eriksen hævder ganske vist, at det er meget svært for de fleste af dem, for de er jo senge-liggende. Her tror jeg det ærede medlem tager fejl, og jeg foreslår det ærede medlem, at han går rundt til overlægerne på de offentlige sygehuse i Århus, så vil han sikkert erfare, at de fleste af de patienter, der er indlagt på disse sygehuse, meget vel er i stand til at stå op af sengen og gå hen for at stemme — eventuelt med nogen bistand, men de er i stand til det. Det er ikke mere sådan, at de fleste, der ligger på sygehus, er lænket til sengen og absolut ikke kan flyttes derfra. Der er naturligvis en del, som ikke kan stå ud af sengen. Men det kunne jo ikke være så svært at køre rundt med en stemmeurne og stille et skærmbret op foran sengen, så kunne de stemme under hemmeligholdelse af, hvorledes de stemmer. Altså jeg kan ikke indse, at der er nogen grund til at fratagde ønsket om, at man i hvert fald skal give de syge på sygehus adgang til at stemme.

Rapporten fra hr. Bjørklund Bertelsen om afstemningen på Ullevål sygehus ved Oslo giver da slet ikke noget grundlag herfor, for det, han beskæftiger sig med, er ikke de syge; han beskæftiger sig med nogle, der er indlagt på et plejehjem under Ullevål sygehus, og hvoraf mange efter

hans beskrivelse ikke er ved deres fornuftsfulde brug. De transporteres ved deres pårørendes eller partiernes foranstaltning hen til afstemningsstedet på Ullevål sygehus, og han formener, at de dér har stemt i høj grad under påvirkning af dem, der transporterer dem til afstemningsstedet. Jeg tør ikke bestride, at det er muligt, men det har i hvert fald ikke noget at gøre med afstemningen på selve sygehuset.

Mig bekendt har vi ikke herhjemme som på Ullevål sygehus plejehjem for den slags patienter ved sygehusene. Men dertil kommer, at vi er vant til, at det praktiseres her, at alle syge, som enten ved deres familiers eller deres partiers foranstaltning kan transporteres, det være sig i biler, droscher eller ambulancer, til valgstedet, kan få lov til at afgive deres stemme. Hvis de er i stand til med støtte at begive sig ind til valgstedet og ind i det, man kalder det hemmelige rum, kan de afkrydse stemmesedlen dér, og hvis de er i en sådan forfatning, at de ikke er i stand til det, kan de få enten tilfornordnede vælgere eller en pårørende med ind for at hjælpe dem at afkrydse stemmesedlen. Man er ikke ængstelig ved, at det system fortsætter herhjemme. De, der på den måde transporteres til valgstedet og ikke kan forlade køretøjet, kan få lov at stemme i bilen eller ambulancen, idet tilfornordnede vælgere skal påse, at de selv udfylder stemmesedlen.

Ja men når det praktiseres herhjemme og man ingen betænkeligheder har ved at fortsætte med denne praksis, kan jeg ikke forstå, hvorfor vi skal have at vide, at det er så forfærdeligt, hvad man laver på Ullevål sygehus, hvor man transporterer patienter fra et plejehjem til et valgsted. Sådan noget foregår også herhjemme, det foregår endda i ret stor udstrækning f. eks. her i København, og jeg har ikke hørt hverken det ærede medlem hr. Holger Eriksen eller andre sige, at dette er yderst forkasteligt.

Som sagt, jeg nærer ingen betænkelighed ved det forslag, indenrigsministeren i sin

[Aksel Larsen.]

tid fremsatte, og som jeg er meget ked af at han har frafaldet. Men jeg erkender naturligvis, at det er noget urimeligt, hvis man ikke udvider adgangen for syge til at stemme til også at omfatte dem, der ikke er indlagt på offentlige sygehuse eller offentlige helbredelsesanstalter. Der findes jo mange, som ligger syge hjemme, og det er vel sådan, at en væsentlig del af dem, der ligger syge hjemme, er værre stedt med hensyn til at forlade sengen og gå hen og stemme end dem, der ligger på sygehus, og det kan anføres, at det vil føles som en stor uretfærdighed for denne kategori af syge, at de ikke får lov til at stemme, når de, der er indlagt på sygehuse, får lov til det.

Det kan udmærket lade sig gøre at give alle syge, der ønsker det, adgang til at afgive deres stemme; man kan jo sende tilforordnede vælgere eller medlemmer af valgbestyrelsen hjem til dem og sørge for, at de stemmer under så betryggende forhold, som nu engang kan skaffes i et privat hjem. Jeg tror ikke på, at det vil være så forfærdelig besværligt eller medføre så fantastiske omkostninger, som jeg forstår udvalgsflertallet forestiller sig, og hvis man endelig er bange for det dér, ja, så kunne man jo indrette det sådan, at de syge, der ligger i hjemmene og ønsker at afgive deres stemme, i forvejen, nogle dage før eller dagen før valget, kunne meddele valgbestyrelsen, at de ønsker at afgive deres stemme og befinder sig dér og dér, og så kunne man på valgdagen sende et par tilforordnede vælgere hjem til dem til at ordne selve stemmeafgivningen; så går det nok. Der er ikke tale om så forfærdelig mange, at det ikke kan praktiseres og praktiseres med forholdsvis beskedne omkostninger.

Jeg havde tænkt mig, at man kunne forsøge at gøre det på den måde, men det var der ingen stemning for; man har sagt, at det ville være for besværligt og koste for mange penge. Men hvis man endelig ikke vil følge denne fremgangsmåde, kunne man indføre at stemme ved fuldmagt, og jeg ville ikke nære nogen betænkelighed herved. Jeg hører, det ærede medlem hr. Harald Nielsen siger, at det kan man ikke, for vi må jo sørge for, at der er hemmelig

stemmeafgivning, og det siger det ærede medlem hr. Holger Eriksen også. Ja men hvor megen hemmelighed er der ved stemmeafgivningen, når en syg — det være sig en kronisk syg, som den radikale ordfører nu pludselig fatter kærlighed til, eller en anden, en ikke-kronisk syg, men dog en syg — bliver transporteret i bil eller ambulance til stemmestedet og stemmer i køretøjet? Hvor megen garanti har man da for stemmeafgivningens hemmeligholdelse, for vedkommende er jo ikke inde i det hemmelige rum? Hvor kan det hemmelige rums varme og begejstrede tilhængere finde sig i, at der kan stemmes i et køretøj ude på gaden? Jeg synes, de derved torpederer deres egen argumentation for, at der kun bør stemmes i det hemmelige rum, og dermed også torpederer deres indvending mod at lade folk stemme ved fuldmagt. Jeg har indtrykket af, at dette system fungerer ganske godt i Sverige. Jeg ved godt, at det er begrænset til, at man kan give sin ægtefælle fuldmagt til at afgive stemme for sig. Det er muligt, man bør nøjes med denne begrænsning, og jeg skulle tro, at de fleste ægtefæller har det sådan, ikke just at de stemmer på samme parti, men at de dog altid vil være så loyale over for hinanden, at de afgiver den syges stemme i overensstemmelse med dennes ønske.

Men her kommer så det ærede medlem hr. Holger Eriksen med en ny indvending, idet han siger: ja men hvad så med de ugifte, de har ikke den mulighed? Ja, på den måde kan man jo komme med en hel masse indvendinger og sige, at hvis man nu giver en kategori vælgere, der hidtil har været afskåret fra at deltage i afstemningen, adgang til at stemme, så vil der dog stadig væk være nogle, der ikke får lov at stemme. Og hvis man overvinder også den hindring, tvivler jeg ikke om, at man alligevel vil kunne finde en eller anden person, som er afskåret fra at stemme, og så vil man sige, at fordi han er afskåret fra at stemme, kan vi heller ikke give alle de andre lov til at stemme. Jeg synes virkelig, det er en dårlig argumentation.

Jeg er altså ikke tilfreds med det forslag, der ligger fra den højtærede minister, for så vidt som jeg mener, det burde udvides som af mig skitseret på den ene eller den anden måde. Jeg har talt for det i udvalget,

[Aksel Larsen.]

men absolut ikke fundet nogen tilslutning, og så har jeg anset det for brødløst at stille forslag her i tinget. Dog vil jeg ikke love, at jeg ikke, efter at have overvejet sagen endnu i nogen tid, vil komme med et sådant forslag, når vi skal til at behandle folke-tingsvalgløven.

Jeg vil imidlertid mene, at hvis der havde været vilje dertil, kunne man have klaret det på den måde; og under alle omstændigheder, selv om man ikke fra udvalgsflertallets side ville gå med til, at de syge, der opholder sig i hjemmene, skulle have lov til at afgive deres stemme, og selv om man kunne anføre nok så mange gode eller tilsyneladende gode argumenter for, at den slags ikke kan praktiseres, kan det ikke få mig til at være tilhænger af, at man ikke skal gennemføre den reform, der ligger i at give de syge, der ligger på sygehusene, adgang til at stemme på sygehuset. Når der foreligger et lovforslag, et 2 gange gentaget lovforslag, fra ministeren herom, vil det dog sige, at man i ministeriet har overvejet sagen og har ment, at det er noget, der må kunne praktiseres, og det burde man have opretholdt.

Jeg kan derfor ikke gå med til, at man sletter den foreslåede nye paragraf i det kommunale valglovsforslag. Jeg kan altså ikke tilslutte mig udvalgsflertallet, som foreslår, at punkterne 5, 6 og 7 i lovforslagets § 1 udgår, men anbefaler, at man stemmer imod dette ændringsforslag og dermed stemmer for, at i hvert fald de syge på sygehuse får lov at benytte deres ret som vælgere.

**Iver Poulsen:** Ved første behandling af det foreliggende lovforslag ankede jeg på mit partis vegne over lovforslagets punkt 5, hvorefter vælgere, som på grund af indlæggelse på offentlige eller private sygehuse eller på en offentlig helbredelsesanstalt var forhindret i at møde på afstemningsstedet, skulle have adgang til at afgive stemme på sygehuset eller helbredelsesanstalten. Vi fandt — som jeg sagde ved førstebehandlingen — og vi finder stadig, at hvis man gennemfører dette lovforslag, gør man stor uret mod de mange vælgere, som ligger syge rundt omkring i hjemmene og på private sygeklinikker, og som også er ude

af stand til at indfinde sig på afstemningsstedet.

For øvrigt kan der også fremføres andre vægtige argumenter imod punkt 5 i det oprindelige lovforslag, således som det er gjort af andre ærede ordførere her i dag. Hospitalslægerne har advaret imod at lade foretage afstemninger på sygehusene under henvisning til den uro, sådanne afstemninger ville afstedkomme. Og endelig har udvalgsflertallet ganske utvivlsomt ret i, at valghemmeligheden ikke overalt kan sikres på fuldt betryggende måde ved gennemførelsen af de tidligere foreslåede foranstaltninger. Da indenrigsministeren med det stillede ændringsforslag helt har imødekommet de ønsker, de uafhængige gav udtryk for ved lovforslagets første behandling, kan mit parti stemme for lovforslaget med det ændringsforslag, som er stillet.

**Indenrigsministeren (Lars P. Jensen):** Jeg har ikke særlig mange bemærkninger at gøre. Det ærede medlem hr. Holger Eriksen har jo i sit indlæg gjort opmærksom på de problemer, der har været fremme i forbindelse med spørgsmålet om de syge vælgeres adgang til at stemme, og det ærede medlem hr. Aksel Larsen er kommet med sine kommentarer dertil. Men jeg synes, det skal understreges, at når samtlige de partier, der er repræsenteret i udvalget, med undtagelse af det ærede medlem hr. Aksel Larsens parti ikke vil gå ind for stemmeret til de syge på sygehusene og en udvidet stemmeret til dem, der ligger syge hjemme, så er det ikke, fordi der er uvilje imod, at de syge skal komme til at stemme. Det, der er afgørende for os, er at se på spørgsmålet i forhold til bevarelsen af valghemmeligheden. Vi erkender — det gør vi alle — at stemmeret er en menneskeret, og når den er værdifuld, er det vel, fordi den er hemmelig, så at et menneske ikke skal risikere at blive forfulgt på grund af sin stemmeafgivning. Jeg har forstået det sådan i udvalget, at enten måtte man bevare den ordening, man har, eller også skulle alle kunne stemme, men ved at gå så langt frygtede man — også jeg — at valghemmeligheden skulle gå fløjten. Derfor har jeg bøjet mig for udvalgsflertallet.

Der var en bemærkning, som det ærede medlem hr. Aksel Larsen gjorde til det

## [Indenrigsministeren.]

ærede medlem hr. Holger Eriksen, der gjorde mig noget betænkelig. Det ærede medlem hr. Aksel Larsen sagde, at de fleste af de patienter, der ligger på sygehusene, er oppegående og kan gå ind hos inspektøren og stemme, og så tilføjede han, at skulle der være nogle, som ikke kan transporteres til afstemningslokalet — det vil der vel altid være på et sygehus, måske endda mange — så kunne man jo køre stemmeurnen ind på sygestuerne. Men en sådan ordning øger min betænkelighed, for derved kommer valgagitationen ind på sygestuerne — hvad den vel i øvrigt i forvejen i nogen grad gør alligevel.

Jeg er betænkelig ved, at man skal have valgurnen kørt ind på sygestuer, hvor der ligger mennesker, som måske er meget syge. Udvalget har formentlig ræsonneret på samme måde og er kommet til det resultat, at vel er vi enige om, at de syge, også de, der ligger på sygehus, skal have lov til at stemme, men skal det være tilfældet, skal det være en ret for alle, og denne ret er vi bange for at give dem, fordi vi frygter, at valghemmeligheden derved går tabt.

Jeg har ikke flere bemærkninger at tilføje; jeg takker udvalget for indstillingen og anbefaler det stillede ændringsforslag.

**Holger Eriksen:** Det ærede medlem hr. Aksel Larsen gjorde gældende, at udvalget i og for sig ingen oplysninger havde fået. Det ærede medlem indrømmede dog, at vi havde fået en redegørelse fra kontorchef Bjørklund Bertelsen. Vi har fået den i mundtlig form, og jeg havde faktisk den opfattelse, at denne mundtlige redegørelse gjorde et meget stærkt indtryk på udvalgets medlemmer og på det ærede medlem. Men indtrykket på det ærede medlem har altså ikke været stærkt nok til, at det har kunnet holde sig, til vi kom her i salen.

Dernæst siger det ærede medlem, at der ingen grund er til at tale om det pågældende sygehus i Oslo, for det havde en stor plejeafdeling, og plejeafdelinger kommer ikke det foreliggende lovforslag ved. Det er naturligvis ubetinget rigtigt, men i den anledning har jeg dog et spørgsmål til det ærede medlem: er det ærede medlem indstillet på, at man skal give stemmeret til dem, der ligger på offentlige hospitaler, men

derimod ikke til de mange, som ligger på private plejehjem? Jeg vil mene, at det ville være fuldstændig ulogisk, og det ville navnlig være ulogisk set ud fra det ærede medlems synspunkt, for det ærede medlem vil jo, som det fremgik af hans tale, aldeles ikke standse ved dem, der ligger på hospitalerne. Det ærede medlem vil gå meget videre, det ærede medlem vil gå ud til dem, der ligger syge i hjemmene. Men så er det, vi kommer ind på de systemer, jeg talte om før, hvoraf det ene i hvert fald er uhyre kostbart og det andet — nemlig det, at den ene ægtefælle kan stemme på den anden ægtefælles vegne — absolut ikke giver nogen som helst garanti for, at den pågældende stemmeseddel er udfyldt i overensstemmelse med de ønsker, den syge har. Det ærede medlem begynder med at indkredse området, men indrømmer i virkeligheden, at han vil gå meget, meget videre, og herved kommer vi ud, hvor det simpelt hen er umuligt at bunde, hvor man ikke længere ved, hvor man ender.

**Aksel Larsen:** Hvis jeg virkelig skulle have sagt, at udvalget ingen oplysninger har fået om dette, så har jeg sagt noget yderst forkert, men det kan jeg ikke tro, eftersom jeg flere gange i min tale nævnte det materiale, vi har fået fra hr. Bjørklund Bertelsen vedrørende afstemning på Ullevål sygehus. Jeg kan derfor umuligt have sagt, at vi ikke har fået oplysninger. Det, jeg sagde til den radikale ordfører, var, at det såmænd ikke er så forfærdelig mange oplysninger, vi har fået, for de drejede sig kun om de særlige forhold vedrørende afstemningen på plejehjemmet under Ullevål sygehus, og det vedrører jo slet ikke den paragraf, der var foreslået, men som man nu vil slette. Den drejer sig ikke om plejehjem, men om sygehuse, og det var det, jeg sagde.

Det ærede medlem hr. Holger Eriksen konstaterer nu, at jeg kun vil give retten til at stemme til patienter, der ligger på offentlige sygehuse, men ikke på plejehjem. Men så kan det ærede medlem hr. Holger Eriksen, også hvad det angår, overhovedet ikke have hørt efter, hvad jeg sagde. Jeg sagde netop, at jeg gerne ville have ordningen udvidet til alle de syge, også til dem, der ikke ligger på det, man i lovforslaget kalder offentlige sygehuse eller helbredelses-



[Aksel Larsen.]

anstalter, men jeg håber, at det ærede medlem nu har forstået, at han også dér har misforstået mig.

Endelig siger det ærede medlem, at afstemninger ved fuldmagt ingen som helst garanti giver for, at der stemmes i overensstemmelse med den syges ønske, og ingen garanti for valghemmelighedens bevarelse, og det er derfor, ingen kan gå ind for det. Jeg kan fornemme, at det kan i hvert fald ingen i de 5 partier, der her har forenet sig om at kvæle ministerens forslag; men det ærede medlems partifæller i Sverige kan gå ind for dette system; de har gennemført det, og det synes at gå ganske godt. Altså, hvis de er tåber, som vil indføre fuldmagtsafstemning, så er det jo et kedeligt testimonium, det ærede medlem giver sine svenske partifæller og en hel del andre rigsdagsmænd i Sverige.

Jeg tillader mig at sige til den højtærede minister, at det er meget godt at gentage, hvad nogle af ordførerne har sagt, at det gælder om, at valghemmeligheden bevares, men må jeg få at vide: hvilke garantier har vi for, at valghemmeligheden bevares, når syge fra plejehjem, pensionistboliger o. lign. enten i biler eller busser transporteres til valgstederne og nogle af dem stemmer i bilen, bussen eller ambulancen? Hvis man mener, at valghemmeligheden kun bevares ved, at vælgerne alene afkrydser stemmesedlen i det hemmelige rum, må man være konsekvent og forhindre, at det foregår, som det nu foregår, og som jeg troede alle var enige om det burde have lov at foregå.

Den højtærede minister mener, at det er en forfærdelig tanke, at man skulle køre stemmeurnen rundt på sygestuerne, for tænk, så ville der også blive politisk agitation blandt de syge. Jeg kan forsikre ministeren om, at det er der i forvejen. I det omfang de syge overhovedet er politisk interesserede, diskuterer de minsandten sagen på sygestuerne før valget; de taler om, hvilket parti der har ret, og hvem man vil stemme på. Men man behøver ikke at overvælde dem med valgmateriale på sygehusene; dér kan partierne passende holde sig i nogen grad tilbage. I øvrigt ville det såmænd ikke volde mere uro på en sygestue, om man, som af mig foreslået, kørte rundt med en stemmeurne, end det volder,

når der holdes de gudstjenester på sygehusene, som mange af patienterne ikke interesserer sig så særlig for, og som jeg forstår at den højtærede ministers partifælle hospitalsborgmesteren i København heller ikke er så begejstret for.

Jeg finder, at der hverken før eller efter jeg talte er fremkommet noget, der ligner brugbare argumenter imod dels min idé om, at man burde udvide forslaget til at omfatte alle syge, dels mit forslag om, at man i hvert fald skal opretholde ministerens oprindelige forslag, og jeg forstår ikke, at den højtærede minister efter en så svag argumentation, som udvalgsflertallet har præsteret, har ladet sit forslag rende over ende.

Hermed sluttede forhandlingen.

*Ændringsforslaget*

*vedtoges* med 121 stemmer mod 9; 1 medlem tilkendegav, at han hverken stemte for eller imod.

§ 1, således ændret, og § 2 *vedtoges* uden afstemning.

*Lovforslagets overgang til tredje behandling*  
*vedtoges* uden afstemning.

**Formanden:** Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Den næste sag på dagsordenen var:

*Første behandling af forslag til lov om foranstaltninger mod lærermangelen i folkeskolen.*

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 563, fremsættelsen i tidenden sp. 1478).

Lovforslaget sættes til forhandling.

**K. B. Andersen:** I 1953 var der en lærermangel på knap 1 100. I 1960 var den steget til ca. 3 000. I øjeblikket er den på godt 4 000. Om 18 år, i 1980, skal vi bruge ca. dobbelt så mange lærere i folkeskolen som de 25 000, vi har i øjeblikket, hvis lovforslagets prognose holder bedre end de tidligere kendte, hvad jeg personlig ikke er meget tilbøjelig til at tro.